

christianae conferat institutioni, cum ea dogmata et constitutiones et archaeologiam exhibeat atque illustret. Quae omnia, rotundo ore magnaue animi vi expressa, verborum concinnitate atque elegantia Tullium quandoque redolere videntur.

Paternum stilum Asteriam sumpsisse dicas in hac brevi epistula conscribenda, qua inquirit quibus de causis in tantis rerum progressionibus atque incrementis, haud iisdem litterae humanitasque luminibus ornentur. Quae multae, ut patet, esse debent. «Sed — ut ipsius Asteriae verbis utar — maius incommodum in illas provenisse ex hac tanta saeculi ad materiam proclivitate tantoque, quo potissimum nunc animi occupantur, studio pecuniae adaugendis vitae commodis congerendae». Quod mihi quidem nemo improbare posse videtur. Nam, cum multi nihil magni aestiment nisi quod concretum corporeumque est, necessitate quadam adducti, literas, quas nequeunt sensu gustare, despiciunt.

Haec aliaque tam bene, tam polite tamque latine Asteria brevissime enucleat, ut toto corde ei gratuler eamque horter ut, vestigia patris secura, alia sui ingenii specimina praebeat.

Ios. MOR.

ADOLFO TERRALBI (ALFREDO BARTOLI), *De Agro Pontino* (Florentiae ex typ. Stella MCMXL, p. 8).

Numinibus tandem faventibus, post tot solutae orationis certamina ab Instituto romanis studiis provehendis Romae indicta, nunc primum qui victor diceretur inventus est, vel potius inventi sunt, quem Alfridus Bartoli ex aequo una cum altero propositum praemium re-tulerit. Alfridus Bartoli non is quidem est, qui *Almae Romae* lectoribus cum laude exhibendus sit, quippe qui eximiam eius in carminibus condendis peritiam quadraginta iam annos perbene noverint. Quis immo, qui latine sapiat, eius carmina, pascolianam musam redolentia, ignorat? Ea ac tot iam sunt quae aliquando uno volumine omnia collecta velis, quo melius et numerorum suavitas et versuum elegancia et sententiarum dignitas cunctis latinitatem amantibus appareant ac niteant. Quandonam hoc fiet?

Per brevis haec opella, nuperrime typis impressa, acroasis quedam est, quam auctor suis discipulis habuisse fingit, «ut aliquid ex iis, quae memoria nostra sunt consecuta, exprome-

ret». Res, in universum spectanti, huiusmodi sunt, quae in cuiuslibet mentem sua sponte venire potuerint. Verum ipsa scriptio brevitate nonne iubebatur summa tantum fastigia rerum sequi? Hic Fascium Regimen laudibus extollitur, quo et omnium voluntatum, Beniti Mus-solinii ductu, una prorsus voluntas facta est, et, foedere tandem cum Pontifice icto, ingravescens ulcus sanatum est, et maxima denique cura exercitui armis instruendo multisque navibus caeli marisque fabricandis habita est.

Fascium Regimen vero hanc praecipuam laudem sibi in aeternum Bartolio adeptum videtur, quod, pontini aequoris paludibus, quas frusta alii tot saecula siccari conati erant, vix decem annorum spatio siccatis, tantum agrorum lignonibus exercendum agricolis, pacis militibus, aperuit. Nunc «obductas limo paludes, spatia paene nuda gignentium, casulas hic illic dissitas, incolis, iisque febri plerumque laborantibus, raras, multiplex seges exceptit, ornarunt cuiusque generis arbores, aedes vici oppidula suffecerunt, ad omnes habitantium usus accommodata, neque alacritas et sciendi cupidio ludos desiderat; sunt, ubi pie Deus invocetur, templa; ubi animi se relaxent, palestrae; ubi corpora sanentur valitudinaria; cuncta denique ad victimum cultumque, ut par est, *lictoriae*, videlicet romanae spectantia humanitatis».

En aliquod solutae Bartoli orationis exemplum habes. Ille tamen hic quoque poetica sui ingenii vim feliciter ostendit, quum quinque novarum urbium in agro pontino conditarum nomina bona omnia ex ipsa verborum significazione interpretetur.

Tanta licet dicendi brevitate, quam scriptio-nis genus postulabat, usus, suam latinae linguae peritiam in omnibus fere partibus demonstrare velle auctor videtur, tanta elegantia, tanta verborum gravitate ac concinnitate, tanta denique, etsi lacertis ac sanguine parum hic abundet, coloris suavitate, quidquid scribit, exornat. Vere eum latinitatis magistrum et fuisse et esse dicas.

Ios. MOR.

IMPRIMATUR:

† Fr. ALPONSUS C. DE ROMANIS, Ep. Porphyreonen.
Vic. Gen. Civitatis Vaticanae.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS

ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

Per.
Lat
011

C. DEL VECCHIO.

VARIA

Si qui cives summos magistratus geserunt, eos non debere postmodum aspernari minores.¹

Marco Fabio et C. Manlio consulibus praecaram de Veientibus Hetruscisque victoriā populus Romanus obtinuit; sed in eo conflictu occubuit Q. Fabius Marci frater, qui superiore anno consul fuerat. Quo loco sese offert praecara occasio admiri singularem Romanae Reipublicae formam, statutaque ad imperium augendum quam maxime accommodata; a quorum institutis, quo magis recedunt Respublicae, quae nostro tempore florent, tanto magis eas aberrare certum est. Romani cives certe etsi gloriae quam maxime avidi es- sent, non dedignabantur tamen quandoque iis in exercitu parere, quibus ante ipsi imperassent, et in eo exercitu quandoque stipendia mereri, cuius ante duces fuissent. Huic rei adversantur nostro tempore homines usque adeo ut Venetis etiam publicis legibus quis recusare posset munus aliquod in exercitu, si prius cum maiori dignitatis gradu militaverit. Quae res etsi ad privatorum hominum dignitatem tuendam facere videatur, Reipublicae tamen inutilis est. Primum enim ei qui maius aliquod munus administravit, facilius audebit Respublica minus demandare, quam ei maius committere, qui non nisi in minoribus se exercuerit. Nam iuveni ac novo homini non tuto committuntur res tanti momenti, nisi stipati fuerint viris virtute conspicuis, quorum consilio eas administrare possint. Quod si apud Romam idem quod Venetis et in aliis Rebuspublicis observatum fuisset, nec quicquam qui semel consul fuisset, aliter quam ut consul militare voluisse, multa iis accidissent, qui-

bus libertas periclitari potuisset. Praeterea si novis hominibus tantum imperium solis fuisset demandatum, nec ii secum habuis- sent qui semel aliis muneribus praefu- sent, quos observare deceret, multa in Rei- publicae perniciem perpetrare facile po- tuissent.

Pro iudicibus mensarum elegantibus

ESCARUM ORDO:

Furfuricula in avellanarum formam red- acta, butyro condita.

Obsonia varie fricta Romanorum more.

Botellus ex siliquis phaselorum tenellis.

Coturnices assae, cum salgamis.

Flos lactis gelu concretus.

Locosa

Tuccii Mater dulcia mella mensae ap- ponit; quorum magnam partem Tuccius in patinam suam effundit. Improbat Mater:

— Heus tu, gumia! Ceteris quoque con- vivis dulcia mella placent.

TUCCIU: — Haud profecto quantum mihi!

Tuccii meditatio ante pullum ex ovo ortum:

— Intelligere nunquam valui quomodo putamen sine ullo foramine pullus ingredi possit!

Aenigmata

I

Deliacus sum mons, in quo Latona gemellos est enixa, Iovis semine progenitos.

Vocali sedem concedat consona! Praesto est scyphus: infundas, copa benigna, merum.

II

Regnator Thebanorum pia corda gerentem inclusi tenebris carceris Antigonē.

Littera trina praeit? Tibi vates Teius adstat, cui cantabantur vina, dapes et amor.

FR. PALATA.

Aenigmata in superiore fasciculo pro- posita his respondent: 1) *Delos-Melos*; 2) *Ara*.

¹ Ex NICOLAI MACHIAVELLI opere: *De republica disputationes ex prima decade T. Livii latine vertit H. BINDI.*

Ann. XXVII Romae, mense Augusto et Septembri MCMXL Fasc. VIII-IX

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium subnotationis an. MCMXL est pro Italia libell. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; ante solvendum rectoque tramite mittendum sive ad JOSEPHUM FORNARI doctorem Romam, Via del Governo Vecchio, 96 sive ad Typographiam Polyglottam Vaticanam, Città del Vaticano

Ethnicorum Christianorumque scriptorum quaे orationis elegancia et perspicuitas fuerint

Locutio a grammaticis syntactica appella- lata, qua propositioni principi secundariae ita nectuntur, ut tota periodus velut lapis numidicus undequaque teres atque rotunda se ostendat, ab ethnicis scriptoribus in de- liciis habita est: Christiani vero scriptores *paratactica* usi sunt locutione, qua tota ora- tio ex periodis constat non per subordina- tiones coniunctis; cuius rei causa legentis oculus minus principem propositionem aspicit, sed plane ac perspicue scribentis cogitata cernit atque intelligit. Peculiariter modo hac in re ethnicī a Christianis scri- toribus differunt.

Illi tamen qui affirmant ethnicorum scri- pta potiora esseducenda quam Christianorum, ita iudicant quia opinantur ethnicos apprime in philosophicis disceptationibus excultos maioremque scribendi habentes commoditatem flexibili ac mirabili sermone usos, eo perspicuitatis devenisse ut:

1° in eligendis vocabulis concretam et non abstractam loquendi formam securi- sint;

2° in cogitatis flectendis atque colli- gendis eos dicendi modos eligerent, qui- bus ea quae sequerentur, arctius cum re- bus primitus expositis congruerent;

3° in colligandis sententiis syntactica locutione usi, clarius ac pressius cogitata exposuerint.

Quot assertiones, tot errores! Cur enim Cicero, Livius, Sallustius, Caesar, Cornelius latino sermone melius quam Patres usi sunt? Quoniam altius quam Patres phi- losophiae medullis enutriti fuerunt; non equidem eodem modo quo inopes illi qui Augustinus, Hieronymus, Bernardus, Thomas appellantur! Quod dictum risum mo- veret non potius lacrymas, si ex ore cuius- dam sacerdotis non cecidisset.¹

Adfirmant nonnulli veteres ethnicos scri- ptores maiora quam Christianos otia ha- buisse. Negare nolle, sed quaererem quo modo otio usi sint. Novimus contra, Cice- ronem atque Caesarem, exempli gratia, unam inter et alteram fori animadversiones vel pugnas scripsisse. Cicero² tradidit quosdam philosophicos libros sibi non ita magno labore stetisse. Caesar tam parvo otio usus est, ut eius commentarii quasi breviarum sub tentoriis scriptum ad suos populares, habendi sint.³ Quis nobis per- suaserit, Lalages, Lesbiasque plus tem- poris Horatio, Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio reliquise, quam preces atque di-

¹ Des classiques comparés par le R. P. VEREST S. I. (Paris, Vie et Amat, Rue Cassette 11).

² Att., XII, 52, 2.

³ GOUMY, *Les latins*, p. 147

sciplinam corporis Prudentio, Avito, Hieronymo reliquisque Christianis scriptoribus?

Sed quis neget maiorem Christianorum scriptorum partem latinum penitus plene que cognitum habuisse? Si vero ii ab ethnicis aliquando discesserunt, huius rei causa fuit necessitas enucleate loquendi doctrinasque tanta perspicuitate tradendi, ut hypotacticus loquendi modus syntacticus anteponendus esset. Ea ipsa virtus qua latinum sermonem christianae doctrinae docilem effecerunt, vitio adscribitur!

Ceterum latini ethnici sermonis laus haec, non est exaggeranda. Doctum virum audiamus: *La langue latine offrait au christianisme un instrument merveilleux de législation et de gouvernement pour l'administration d'une grande société; mais il fallait que la langue de l'action devînt celle de la spéculation; il fallait assouplir, populariser cette langue raide et savante, lui donner les qualités qui lui manquaient pour satisfaire la raison par toute la régularité et l'exacitude de la terminologie grecque et pour saisir l'imagination par toute la splendeur du symbolisme oriental.*⁴

Pauca ad haec.

Notum est enim latinam linguam neque aoristo neque optativo gaudere, quibus suppleendum est vel perfecto vel coniunctivo, vel alio modo, quem opportunitas suggestat. Sed id nil prorsus ad perspicuitatem sermonis utile est; unde evenit ut Christiani scriptores lento gradu iis usi sint temporibus in coniugando verbo, quae italicum sermonem tantis muneribus ditaverunt. Eadem de gallico, de hispano sermone dixeris.

Sed ea tria capita sunt perpendenda de quibus supra scripsimus.

I. In eligendis vocabulis ethnici scriptores, concretam abstractae loquendi formae praepontentes, maiorem quam christiani perspicuitatem adepti sunt.

⁴ OZANAM, *Civilis.*, au ve S., 15 lec. — De hac re confer etiam: REINACH, *Gramm. lat.*, 336-338.

Utique, veteriores scriptores severi fuerunt, sed ecclesiastici recentiores non minus, ipsi quorum dicta Deo praestanda erant. Sed si Caesar proscribebat, Horatius nova verba admittebat easque leges statuebat quae ecclesiasticis scriptoribus iter planum bonique iuris facerent. Audiamus dicendi magistrum:

... si forte necesse est indiciis monstrare recentibus

Abdita rerum, fingere cintutis non exaudita Cethegi

*Continget: dabitur licentia sumpta pudenter.*⁵

Christi Evangelium abditum fuit ethnicis scriptoribus necne? Num *cintuti Cethegi* aliquid de Christo audiverant? Ergo ecclesiastici scriptores iis novis vocabulis usi sunt, quae ipsa nova materies induxerat.

Neque in eligendis vocabulis latinus sermo ea tanta facultate gavisus est, quae plerumque affirmatur. Quintilianus ipse queritur tam pauca esse in latino sermone propria vocabula, ut saepius ad verba translati atque circumlocutiones configiendum sit.⁶

Tantum legamus illud Augustini opus *De gratia*, seu Adami a Sancto Victore scripta, seu illum Aquinatis hymnum *Lauda Sion Salvatorem*, seu *Victimae paschali*, perspicuumque erit quid de Ciceronis, quid de Horatii subtili in scribendo fide dicendum sit. Si ab Horatio canendum fuisset quod Aquinas cecinit:

*Tantum ergo Sacramentum
Veneremur cernui
Et antiquum documentum
Novo cedat ritui,*

ut divinam maiestatem Sacramenti promeret, ut fidem innovatam attolleret, quid melius, quid strictius, quid clarius ipse Horatius cecinisset?

Quum de concretis vocabulis agitur, quae ab ethnicis potiora habita sunt, dum

⁵ *De Art. Poët.*, 48.

⁶ QUINTILIANUS, *De instit.*, XII, 10.

contra Christiani scriptores abstractis sine cunctatione utuntur, ratio perspicua quae datur haec est: Romanos scriptores minus in contemplatione rerum versatos fuisse, quam in iis quae experimentis innotescunt. A summo magistro Gandino ad nos usque ita in scholis traditum est, et utique tradetur. Sed vera causa qua ethnici scriptores hac, ita dicitur, virtute fulserunt in eo est ponenda, quod ipsi minus cogitatione quam rebus movebantur, dum graeci scriptores plus cogitatione quam rebus emoti, Christianis exemplum obtulerunt, quo non exaudita Cethegis latino sermone significarent.

Saepius audivimus necesse esse ad amphibologiam vitandam *concreto* stylo uti, potius quam abstracto. Sed aio contra: Cathechismi ille libellus, quo pueri Christianam Fidem ediscunt, quid ambiguus habet? Nonne ibi clara, evidentia sunt omnia, quum his vocabulis utitur: *Trinitate, superbia, contritione?* Ego utique affirmarem quod locutio: *ingratus animus* significationem praefert minus claram quam *ingratitudo*, nam ingratus animus, cor ingratum significare potest, eodemque tempore ingratis cordis vitium, dum locutio *ingratitudo* in universum et unice vitium significat, id est generale, et non factum particulare.

II. Ethnici latini scriptores in cogitatis reflectendis atque colligendis eos dicendi modos elegerunt, quibus ea quae sequerentur arctius cum principiis congruere possent.

Ad aliquot exempla configiendum est, quibus facilius argumenta contraria confirmabuntur.

a) *Amor Petri*, exempli gratia, duplēcim significationem habet: subiectivam, qua Petri amor exprimitur: obiectivam, qua amor in Petrum. Qui legit intelligat... Christiani scriptores, contra, in prima acceptione habent locutionem *amor Petri*, in secunda vero *amor erga Petrum*. Illam explosam perspicuitatem ubi reperies?

b) Vergilius cecinit: *Sunt lacrymae*

*rerum.*⁷ Interpretibus omnibus humanistis aurem praebentes, audivimus emistichium illud significasse: *Res ipsae anima carentes suas habent lacrymas*. Reapse si delicatum sentiendi Vergili animum ante oculos habuerimus, hanc explanationem rectam atque ingenuam esse concedemus. Sed bis millibus peractis annis, nam duo millia annorum fluxerunt, ex quo tempore humanistae *lacrymas rerum* hinc inde respicientes de iisdem sententiam restituerunt, doctus quidam vir locutionem illam interpretatus est: *Rerum tacitos fletus*. Heus! quod Iosephus Prudhomme nunquam cessavit dicere: *calamitates suas lacrymas habent*, Christiani scriptores dixissent: *Sunt lacrymae de rebus*, equidem minus compte, minus belle, sed longe clarius, ita humanistae explanatores per bis millia annorum, cerebrum in hac interpretatione non dissolvens.

c) Locutio communis humanistarum ac passim in usum deducta ea est, quae *ablatus absolutus* vocatur, cuiusvis coenae condimentum piperatum! *Alexandro mortuo significare potest: quum Alexander mortuus est; quamvis Alexander mortuus es*; *si Alexander moreretur*. Quae omnes significaciones, nisi ab oculo sollerti atque exercitato percipi non possunt, Christiani scriptores non repudiantes ablativum absolutum, quando evidentia atque perspicuitas sermonis id requisivit, coniunctionibus usi sunt: *postquam, quum, quamvis, si*; minus compte, sed clarius.

SALOMON REINACH⁸ pugnam explanat, quae plerumque fit in usu pronominis reflectivi: *La plupart du temps, dans les phrases qui donnent lieu à un conflit de genre, on peut employer, soit le réfléchi, soit le pronom « is » suivant le point de vue où l'on veut se placer, et les grammairies ont souvent eu le tort de vouloir poser pour ces cas des règles trop absolues.*

⁷ Aen., I, 463.

⁸ Gramm. lat., p. 87.

Hic agitur de pronomine reflectivo in obliqua oratione, quae tam cara est ethnici scriptoribus, in qua usus pronominis *sui*, *sibi* et subiunctivi ita fluitat, ut, simplicioribus quibusdam casibus exceptis, subiunctivi seu indicativi usum statuere; res equidem difficilis. Patres Christiani ut haec effugerent scopula, recta loquendi ratione plerumque usi sunt. Nec tacendum quidem est de illis amphiboliis: *aio te Aeacida Romanos vincere posse.*⁹

III. In coniungendis sententiis, syntactica locutione usi, ethnici scriptores clarius ac pressius cogitata exposuerunt.

Nemo dicet: periodum ex historicis seu ex oratoribus romanis depromptam ac synthetice confectam quandam pictam esse tabulam, ubi imagines atque cogitata tali numero ac concinna oratione disponuntur, ut legenti nil suavius esse possit. Sed non erit quidem inficiandum, artificium hoc saetatem inducturum, praesertim quum de rebus sacris agatur. Exemplum ex illa bulla *Ineffabilis* sumendum est, qua doctus vir Passaglia S. I. ciceroniano ore laudes Virginis exornat, unde poëticum illud officium de Immaculata Conceptione aliquid hibridicum esse videtur. Ambrosius stylo illo laudes illas non cecinisset. Paratactico stilo usi, Patres Ecclesiastici melius ac suavius divinas laudes concinuerunt. Testem audiamus doctissimum virum Freppel: *Je ne voudrai point passer pour un panégyriste à outrance du style des Pères. Assurément nous sommes loin de la période ample et majestueuse de Cicéron, mais il y a dans les écrits des Pères de l'Eglise latine au quatrième siècle quelque chose de moins vague, de moins indécis, de plus vif, de plus net, de plus vigoureux, que je n'hésite pas un instant d'attribuer aux habitudes de la pensée chrétienne. L'idée y est moins enveloppée, elle y paraît plus à jour.*¹⁰

⁹ ENNIUS in CICERONE, *De divin.*, II, 56.

¹⁰ FREPPEL, *Bossuet et l'éloquence sacrée...*, II, p. 194.

Postremo, ut exemplo quodam rem nostram confirmemus, bina loca componenda censuimus ex Vergilio atque ex Meropio Paulino, nolensi Episcopo, deprompta, quibus luscinia canitur:

*Qualis populea moerens Philomela sub umbra
Amissos queritur foetus, quos durus arator
Observans nido implumes detraxit; at illa
Flet nocte, ramoque sedens miserabile carmen
Integrat, et moestis late loca questibus implet.*

Quo carmine Vergilius Orphei gemitum, post perditam Euridicem, imitatur.

Meropius Paulinus lusciniae garritum imitatur, pinnas unius coloris modosque varios commemorat quibus aures suaviter decipit audientium:

*... Viridi sub fronde latens solet avia rura
Multimodis mulcere modis linguamque per unam
Fundere non unas mutato carmine, voces,
Unicolor plumis ales, sed picta loquellis:
Nunc teretes rotat illa modos, nunc sibila longis
Dicit acuta sonis, rursum quasi flebile carmen
Inchoat et subito praecidens fine querelam
Adtonitas rupto modulamine decipit aures.¹¹*

Has tabulas comparando quam venustiorum dicemus? Uterque venusta, uterque nobilis, uterque perspicua; neque Vergilio neque Paulino succensem, neque alterum poëtam exaltando alterum deiciam. Vergili carmen notum est et a pueris decantatum; cur non Paulini carmen? Humanistis grates habendae sunt, qui ante oculos nil ponendum censuerunt quod ex aureo augusto fonte non manaret, reliqua omnia scruta retinentes!

Denique italicum nostrum sermonem non ex Ciceronis ore patres nostri demiserunt, sed ex Ecclesiae ore tantum, quae hymnos non Horatianos, lectiones non Ciceronianas Christi fidelibus explanabat. Quae ergo fuit humanistarum culpa, qui a nostris originibus nos amoverunt, facile atque aperte

¹¹ XXIII, 29.

iudicari potest. Omnes viri docti conari debent ut humanistarum errori aduersentur, ut cum ethnicis scriptoribus, nostri in scholis explanentur, ut cultus ethnicorum, qui tamquam numina adorantur, tandem deleatur.

Vidimus enim quae ethnicorum, quae Christianorum fuerit elegantia, quae fuerit perspicuitas orationis; nostros legentes labia nostra non polluemus!

ALEXANDER AURELI.

DE JOSEPHO BALESTRI COPTOLOGO ATQUE BIBLISTA CLARISSIMO

Num Iosephi Balestri meritis obstare taciturnitas perseverabit, quaeque is, trium et septuaginta annorum spatio, de orientalibus linguis de interioreque Sacrorum librorum sensu declarando elucubratus est interibunt? Quod Deus averruncet! Itaque post mortem, multis decoratam lacrimis, eius spiritus vitaeque vices redeant coptologo perquam acuto subtilique Divinarum Litterarum interpreti, atque, quod bene fecerit, mercedem aliquando referat!

Is igitur Soxetae, apud vicum a Sancto Quirico Verniensi nomen ducentem, postr. kal. an. MDCCCLXVI natus, cum admodum praetextatus adhuc esset, amplissimum Augustinianum Sodalitium init, atque xi kal. Iun. an. MDCCCLXXXI talari Sodalicii tunica indutus, duos post annos, apud Sanctae Mariae Collegium, quo, ut litterarum studiis excolendis operam navaret, missus erat, se Deo voti sponsione obligavit, ibique Sepiaccio et Ciasca magistris, utroque patre purpurato, naviter usus est. Cum vero legitimum tempus venit, annus videbat MDCCCLXXXIX, sacerdos est creatus, et subinde non modo orientalium linguarum Divinarumque Litterarum praceptoris muneribus mirum in modum functus est, sed

etiam, Leonis, summi Pontificis huius nominis decimi tertii, arcessitu, aliis cum viris doctissimis, Libris Sacris omni ex parte perficiundis studuit; eoque in negotio explendo quanta esset doctrina praeditus ostendit. At, post aliquod temporis spatium, huiusmodi virium defectione laboravit ut prius conventibus identidem interesset, posterius vero se munere abdicaverit atque, valetudinis instaurandae gratia, Roma discesserit in Etruriamque venerit. Ibi autem, nonnullis maximi momenti officiis, videlicet rectoris provincialis et vicarii generalis functus, usque ad extremos vitae dies commoratus est, atque III kal. Mai. an. MCMXXXIX, pie sancteque, sicut vixerat, diem obiit supremum.

Superius lectores monitos esse voluimus Iosephum Balestrum Ciasca, coptologo clarissimo, usum esse magistro; neque id frustra; nam discipulus inchoatum magistri opus, cui *Sacrorum Bibliorum fragmenta copto-sahidica* inscriptio, absolvit et opus suum sic inscripsit: *Sacrorum Bibliorum fragmenta copto-sahidica Musaei Borgiani*. Quod cum doctissimus quisque vir tum commentariorum Gallicorum Germanicorumque moderatores laudibus cumulaverunt.¹ Complura alia quoque opera de orientalibus Martyribus agentia, exaravit; at maximum praestantissimumque eius opus anno MCMXXXII in volgus prodiit sic inscriptum: *Biblicae Introductionis Generalis Elementa*.

Quae cum ita sint, laudes Iosepho Balestro merito sunt tribuendae; et post fata resurgat vir ille doctissimus humillimusque, cui nihil fuit antiquius quam veri investigatio. Eius autem fama velut arbor occulto crescat aevo; etenim *Virtus, reclaudens immeritis mori caelum, negata temptat iter via*.

Prof. IOANNES BAPT. BELLISSIMA.

¹ Cfr. sis, *Revue Biblique et Orientalische Literaturzeitung*.

VITA

TRITICI SEMENTIS

*Glebis, aurea, subnigris
condi, grana, manu tendite villici,
sulco cultor in humido
cunas, non tumulum, providus apparat.*

*Molli vos quasi culcita,
fecunda sub humo sparsa iacebitis,
limi tum leve stragulum
vos bruma et nocuo proteget aëre.*

*Somno nunc requiescite,
albescente solo dein nive primula,
experrecta, virentia
prodetis, Borea flante, cacumina;
terram et frigore squalidam
vitam perpetuis usque recursibus
apparere docebitis,
aspectu parilem semper et alteram.*

*Omnino nihil interit!
Caesus flos iterum vomere pullulat,
auroraque renascitur
quaes lux occiduo vespere deficit.*

*Gleba, grana minutula,
materna propere pergitte conseri,
vestro occumbere nescia
prorsus, vita fremit condita corculo;
quaes spirantibus, affatim
prodibit, zephyris, caespite ab herbido,
rursum et prata virentibus
pinget vere novo laeta tapetibus.*

*Semen ni putre concidit
in terram, modico tempore deficit;
culmo pulcrius exsilit,
marcescens, iterum divite foetibus.*

*Glumis abdita candidis,
aestiva calamis tosta Canicula
vitam lene crepantibus
dicetis tremulo momine perpetem.*

*Spicas versa at in aridas,
confestim rutila falce metemini;
fatum parcite conqueri,
lucis vos acies desecat osculo.*

*Prorsus non moriemini,
ingens vos etiam cum mola conteret,
cum cribrata nivalibus
spargetis magidis concava floribus;
nec cum pinsita tunsaque
pistoris manibus massa tumebitis
furno sectaque fervido
in panes teretes igne coquemini.*

*Cuvis pronuba funeri
natura usque novis partibus assidet,
formis nobilioribus
cessans in speciem vita novabitur.*

*Vestro munere vescitur
quovis orbis homo littore diditus,
instauratur et integra
gyris deficiens vita perennibus.*

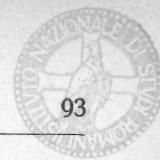
*Quin immo similagine
ex vestra nivea conficit azymon
verbis mysta potentibus
et Christum superis sedibus advocat.*

*O res mira, ad originem
late sparsa suam vita revertitur,
fit vitaleque pabulum
panis sub specie Christus adorei.*

*VERBUM quo super aethera,
quo tellure vigent cuncta et in aequore,
diae nos sibi surculos
vitae participes copulat insitos.*

*Vitam, grana minutula,
undanti calamo dicite perpetem;
diam occumbere nesciam
vitam, versa sacram dicite in Hostiam!*

HIRPINUS.

De Christianorum martyrum suppliciis¹

Damnatio ad metalla crudelissima erat, praeter mortem. Hoc ipsum Romanum ius declarat: « Capitalium poenarum isti gradus sunt: summum supplicium...; deinde proxima morti poena, metalli coercitio ». ² Damnati enim omni civili iure destituebantur, ac, post fustigationem, ³ ad ingratissum applicabantur opus metalla vel marmora effodiendi. ⁴ Ne autem fugerent, catenae pedibus dabantur; unde illa Cypriani verba: « O pedes feliciter vincit, qui non a falso, sed a Domino resolvuntur! O pedes in saeculo ad praesens ligati, ut sint semper apud Dominum liberi! » Neque aetati, neque sexui erat consideratio: « Cuius numero nec virgines desunt; ... in pueris quoque virtus maior aetate; ... ut martyrii vestri beatum gregem et sexus et aetas omnis ornaret ». ⁵ Quod autem genus sit poenae, haec eiusdem Cypriani verba ⁶ demonstrant: « Non foveat in metallis lecto et cultrici corpus, ... humi iacent fessa laboribus viscera; ... squallent sine balneis membra situ et sorde deformia..., panis illis exiguis, ... vestis algentibus deest.... Semitoni capitis capillus horrescit ». ⁷

Orribile quidem!

¹ Cfr. fasc. sup.

² CALLISTRATUS, *De cognitionibus*, lib. VI, in *Digest. Iustin.* XLVIII, 19. — Crux damnatis inurebatur, ut historice liquido constat. (Cfr. *Cod. Theod.*, IX, 40, 2; PONTIUS, *Vit. Cyprian.*, § VII).

³ Quod fuerint prius fustigati etiam ad metallum damnati, non secus atque extrellum essent subituri supplicium, iuxta Romanum ius, ex his Cypriani verbis indubium appetat: « Fustibus caesi prius graviter et afflicti, per eiusmodi poenas initiantis confessionis vestrae gloriosa primordia »; quae verba, una cum stipe, in metallum *Signense* damnatis Cyprianus misserat.

⁴ Erat autem differentia inter damnatos in metallum et damnatos in opus metalli, non quidem in opere, sed in catenis, quae pro prioribus multo quam pro posterioribus graviores erant. (Cfr. ULPIANUS, in *Digest. Iustin.*, leg. 8, § 6).

⁵ CYPRIAN., *Epist. 54*, § 2.

⁶ Ibidem.

⁷ EUSEBIUS, *De mart. Palest.*, VII, 3, 4; VIII, 1-3; XIII, 10, 1.

delatum, quumque inspector esset missus, damnati dispersi sunt, alii Cyprum, alii ad Libanum transvecti; senes ad laborem inepti decollati.⁸

* * *

Ad imperii aetatem, uti *vivicomburium*, de quo in superiore numero diximus, pertinet *damnatio ad bestias*. Primum Christianum civemque Romanum an. 177 Lugduni ad bellus expositum fuisse legimus, idque reclamante plebe.⁹

Ex scriptis autem Tertulliani aliorumque scriptorum colligitur, a saeculo secundo sub finem, Christianorum supplicia ad arbitrium magistratum determinari, qui *ius gladii*, meliori quo ipsis videretur modo, exercabant.

Mos bestiis exponendi reos antiquissimus Romae fuit; non ita vero spectacula venationum, quae tamen non raro eodem desinebant modo, morte scilicet venatorum ferarum laniatibus obiectorum. Haec primum anno post Urbem conditam 568, a nativitate autem Christi 168, M. Fulvio Nobiliore auctore, locum habuere. Vocabantur «*munera*», sicuti et ceteri ludi, neque solum ex liberalitate triumphatorum vel reipublicae officialium ad suffragia «*nobilis turbae Quiritium*» captanda, verum etiam in defunctorum honorem donabantur. «*Munus* — ait Tertullianus — dictum est ab officio, quoniam officium etiam muneris nomen est. Officium autem mortuis hoc spectacula facere se veteres arbitrabantur».¹⁰

Corruptis moribus, paullatim etiam interspectacula et munera damnatio ad bestias locum obtinuit, et quidem inter praecipua; nam hoc supplicii genus praebuit ut re vera possent agi tragediae, in quibus rei personati necarentur.

⁸ EUSEB., *De mart. Palest.*, XI, 20-23; XIII, 1-3, 4, 9, 10.

⁹ CALLISTRATUS in *Digest.*, XLVIII, 19, 28; CAIUS. ibid., 29; HER. MODESTINUS, *ibid.*, 31.

¹⁰ TERTULL., *De spectaculis*, c. 12.

Damnatio ad bestias «ultima poena», id est «ultimum supplicium» non fuisse videtur, iuxta illa Romani iuris verba: «Quicumque nummos aureos partim raserint, partim tinxerint vel finxerint, si quidem liberi sunt, ad bestias dari; si servi, summo supplicio affici debent». ¹¹ Locus autem ubi eiusmodi spectacula dabantur amphitheatum est appellatus, quasi duplii theatro constans, proindeque formam circularem exhibens: «Amphitheatum — scripsit Cassiodorus — rotundum est, theatrum vero ex medio amphitheatro est, semicirculi figuram habens». ¹²

Plerumque ad bestias damnatus palo ligabatur in suggesto, ut omnes viderent et melius is a belluis laniari posset. Scimus S. Saturninum «super pulpum fuisse ab urso vexatum»; item Saturum «ad ursum substrictum... in ponte»: ¹³ hunc autem pontem, seu pulpitum, in plurimis antiquissimis cimeliis repraesentatum videmus.

Diximus damnationem ad bestias ultimum non fuisse supplicium; patet enim bellus provocari non raro debuisse ut in reos saevirent; itaque ad Romanos S. Ignatius se, scribebat, sperare fore ut bene dispositae belluae sibimet ipsae occurrent, et minime parcerent. Quod innotuit, bellus non fuisse famelicas, et ad torquendum vel cruciandum potius quam ad caedem adhibitas.

De S. Marciana haec referuntur: «Multitudo, quae ad spectaculum confluxerat, coepit clamare ut Marciana martyr obiiceretur ad feras. Ligatur ad stipitem devota Christi virgo... Dimissus est leo ferocissimus, qui cum magno impetu veniens erectas manus in puellae pectus, sanctum martyris corpus odoratus, eam ultiro non

¹¹ *Digest.*, lib. XLVIII, tit. X.

¹² Lib. III, epist. 51. — *Theatrum ludis tantum scenicis inserviebat*.

¹³ *Passio S. Perpetuae* a ROBINSON ed. p. 89-90. De S. Blandina etiam legitur: «Blandina vero ad palum suspensa bestiis obiecta est» (*Ruinart, Acta sincera*).

contigit». Taurus deinde eam tantum vulneravit; tandem a leopardo occisa est.¹⁴

Id clare probat huius poenae crudelitatem; adhibebantur enim animalia non quidem carnivora, sed quae ira excitata multo crudelius quam ipsi leones ac tigres in damnatos saeviebant, quos, exempli gratia, cornibus impetitos, in altum iaculaabantur. Hoc in Tyri amphitheatro conspectum est, hoc Lugduni de S. Blandina, et Carthagine, ubi, inaudito exemplo, Sanctae Perpetua ac Felicitas vaccae furiosae obiectae sunt. Ne autem cornua animalium damnati declinare possent, aliquando in rete claudebantur; quod bis factum legimus Lugduni et Carthagine de praefatis martyribus.

Sed iam claudamus rivos: sat prata biberunt.

S. S.

DE LATINI SERMONIS NOTIS SINGULARIBUS¹

Adiectiva a pronomine neutro pendentia.

Adiectiva quae a pronomine neutro pendent, si sint tertiae declinationis, casu cum eo concordant; si sint secundae, ponuntur in genitivo, nisi regimine gaudeant aut cum adiectivo tertiae declinationis conscientur.

EXEMPLA: Deus bonis omnibus *nihil mali* admiscuit (*Cic.*, *Univ.*, 3) — Exempla imprimis *hoc in se boni* habent: approbant quae praecipiunt (*Pi.*, *Paneg.*, 45, 6) — Alexander *nihil* in Darii familiam *hostile* fecit (*Iust.*, XI, 12) — In animis hominum doctissimi illi veteres inesse *quiddam caeleste et divinum* putaverunt (*Cic.*, *Fin.*, 2, 34) — *Quid* habet ista res aut *laetabile* aut *gloriosum?* (*Cic.*,

¹ Cfr. fasc. sup.

Tusc., I, 21) — Mihi videtur acerba semper et immatura mors eorum qui *immortale aliquid* parant (*Pi.*, *Ep.* 5, 5) — Habent *hoc* in se *naturale blanditiae*: etiam cum reiiciuntur, placent (*Sen.*, *Nat.*, 9, 4, *Praef*) — Vitellius, respectu suarum necessitudinum, *nihil* in Domitianum *atrox* parabat (*Tac.*, *Hist.*, III, 59) — Ut adolescentem in quo *senile aliquid*, sic senem in quo est aliquid adolescentis probo (*Cic.*, *Sen.*, 11) — Natus sum ad agendum semper *aliquid dignum* viro (*Cic.*) — Homo sum, *humani nihil* a me alienum puto (*Ter.*) — *Nihil novi* fiat contra instituta maiorum (*Cic.*) — *Nil mortalibus ardui* est (*Hor.*) — Neque de eius adventu certi *quidquam* habebam (*Cic.*) — Milites, postquam victoriam adepti sunt, *nihil reliqui* victis fecere (*Sall.*) — Pythagoras in geometria *quiddam novi* invenerat (*Cic.*) — Quum *explorati nihil* haberem, tibi nec sollicitudinem nec spem afferre volui (*Cic.*) — Prima est historiae lex, ne *quid falsi* dicere audeat scriptor (*Cic.*) — Eo anno *nihil dignum* memoratu actum (*Tit.* *Liv.*) — *Quid mali* non vidimus? (*Cic.*).

De substantivo quod ab altero substantivo pendet.

Non semel substantivum substantivo per praepositionem Latini subiiciunt.

EXEMPLA: *Decoloratio quaedam ex aliqua contagione terrena* maxime potest sanguinis similis esse (*Cic.*, *II Div.*, XXVII) — *Pastoris uxori, audita regii infantis expostione in silva*, summis precibus rogat sibi afferri ostendique puerum (*Iust.*, I, 4) — *Ei libellum malus poëta de populo subiecit* (*Cic.*) — *Ipse sacer in ore semper Graecos versus de Phoenissis* habebat (*Cic.*) — *Huc fere omnes ex Gallia naves appelluntur* (*Caes.*) — *Iamque Caesaris in Hispania res secundae nuntiis perferebantur* (*Caes.*) — *De contumeliis et iniuriis in magistratum Milesium*, tametsi dici tum vere, tum graviter et vehementer potest,

tamen dicere praetermittam (CIC.) — Heredis fletus sub persona risus est (P. I.) — Affectos animos recreavit repentina *profectio* Hannibal in Oretanos (TIT. LIV.) — *Conscensio in naves cum fuga fuit* (CIC.) — *Iustitia erga Deum religio dicitur*; erga parentes, pietas (CIC.) — Nunquamne quiesceret civitas nostra a *suppliciis*, aut Patrum in plebem Romanam, aut plebis in Patres? (TIT. LIV.) — Boii defecerunt ob veteres in populum Romanum *iras* (TIT. LIV.) — Post Cannensem illam calamitatem, primum Marcelli ad Nolam *praelio* populus Romanus se erexit (CIC.).

De genitivo pro altero casu

Genitivus, sive subjectivus, sive objectivus, saepe locum tenet alterius casus cum praepositione.

EXEMPLA: Aemilius Paulus tantum in aerarium pecuniae invexit, ut *unius imperatoris* praeda finem attulerit tributorum (CIC.) — *Matris ferre iniurias me pietas iubet* (TAC.) — Non dici potest quam flagrem desiderio *urbis* (CIC.) — C. Memmius, cuius de libertate ingenii et odio *potentiae* nobilitatis supra diximus, concionibus populum excitavit (SALL.) — Omnium nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam *populi Romani* applicavit — Propter *caelati argenti* cupiditatem — Est enim amicitia nihil aliud nisi *omnium divinarum humanarumque rerum* cum benevolentia et caritate consensio (CIC., Am., VI, 20) — *Commutatio morum* aut *studiorum* (CIC.) — Haec est una via, mihi credite, et *laudis* et *dignitatis* et *honoris* (CIC., *Pro Sest.*).

Substantivum pro adiectivo

Duorum substantivorum quae copulanatur, alterum saepe ponitur pro adiectivo.

EXEMPLA: Certos mihi *fines terminosque* (= strictos fines) constituam, extra quos egredi non possim (CIC., *Pro Quint.*, X, 35) — Mirus quidam omnium quasi con-

sensus doctrinarum *concentusque* (= perfectus consensus) (CIC., *De orat.*, III, 6, 21) — Hanc ego *absolutionem perfectionemque* (= absolutam perfectionem) in oratore desiderans (CIC., *Orat.*, I, 28, 130) — Ad *Cimbros stragemque* volabant qui nunquam attigerant maiora cadavera corvi (IUV., *Sat.*, VIII) — Volgus quoque militum *clamore et gaudio* deflectere via, spatia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corporum intueri, mirari (TAC., *Hist.*, II, 70) — Visuque et auditu iuxta venerabilis, quem magnitudinem et gravitatem summae fortunae retineret, *invidiam et arrogantiam* (= invidiosam arrogantiam) effugerat (TAC., *Ann.*, II, 72) — Omnium artium quae ad rectam vivendi viam pertinent *ratio et disciplina* studio sapientiae, quae philosophia dicitur, continentur (CIC., *Tusc.*, I, 1) — *Pateris libamus et auro* (VERG.).

S. Leonardi in Helvetia.

I. Jss.

DE STURA HOMINIS

Terra malos homines nunc educat atque pusillos, Nam genus hoc vivo iam decrescebat Homero.

IUVEN.

Qui de humanae vita longinquitate in superiore Iunii mensis fasciculo dixi, de hominis statura nonnulla hodie scribere censi.

Ponimus quippe primo extra dubium esse, apud omnes exstisset antiquitus homines, qui fuerunt « gigantes nominati illi, viri potentes a saeculo, viri famosi, statura magna et scientes bellum ». Plures ad confirmandum usi sunt mythologiae traditionibus, et Libris sacris, et verbis, quae plerumque apud Homerum poetarum ceteros abundant. Nos, quamvis ea nota sint, quae Caleb et Iosue, bellatores et animosi, de Cananaeis retulere, ad quos missi specu-

latores fuerant, scilicet se Cananaeis comparatos apparere sibi instar locustarum, rem aliunde suscipimus non modo demonstrabilem sed demonstratam; nam et in monumentis ostenditur.

Illud autem est primum quod mensura suprema, cuius ad normam veteres aedificia, campos et cetera dimetiebantur, in homine, et homo tantum erat, qui proinde, uti talis esset, nec maximus, nec minimus inter genus omne eligi debebat, sed medius quidam, qui ab utrisque extremis, quasi a gemino vitio, distaret.

Iamque lectores nostri quae scripturi sumus praevertunt, qui norint antiquas mensuras penes singulos populos ad haec reduci ut digito, palmo, pede, cubito, ulna seu brachio, passu, denique communis verbo, quod *canna* exprimebatur, omnia quae mensurae obnoxia essent comprehendebantur. Haec autem omnia nomina, aut amens sum, de homine quaeruntur, ad hominem pertinent, hominem unice attingunt; *canna* denique nil aliud est Cananaeo sermone praeter *homo stans*. Quum igitur notum sit quid, si ad hodiernam metri vim referatur, mensurae huiusmodi praeferant, quum pateant et supersint monumenta, aedificia dico, quae ad normam antiquorum certis mensuris confecta sint, ea lege quae pictores et sculptores vel in statuis dolanidis, vel in hominibus pingendis utuntur, cui a proportione nomen, non minus in oculis quam in intellectu est quantus homo fuerit, quum ille mensurae modus inventus est. Cubitus autem, qui *amana*, seu « mensura mater » appellabatur, quum duplex habeatur, alter *sacer*, hoc est sanctuarii proprius, alter *civilis*, in iis quae ad Hebreos pertinent, nos admonet ineluctabiliter de statura hominibus communi tempore Moysis, ac tempore captivitatis. Sacer autem cubitus fertur ad circa metr. 0,80; civilis ad 0,54. Hinc, quoniam quarta pars humanae statura cubitus sit, in manibus est quid antiquiores homines statura, quid

recentiores proferrent. Scimus insuper tempore Homeri nullos fuisse equites. Aperte dicam impares ferendis hominibus equos tunc fuisse. Quinimo ex loricis et galeis, quas ipse vetustissimas et aeneas manu versavi, reperiisse me medium statutam hominum inter metra duo et quartam metri partem plerumque. Quod quidem confirmat *canna* quae architectonica dicitur: haec enim duobus metris et quarta metri parte protrahitur. Hinc autem milarium, hoc est spatium mille passuum, non mille metra, sed mille et quingenta ac quindecim metra apud Romanos, qui statuta mediocres erant, conficiebat; apud Normannos (in Appulis et Campanis), qui proceriores emebant, mille octingenta et triginta metra aequabat: quod firmat passus sequi proportionem statura.

At undenam hodierna imminutio? Pluribus quidem ac diversis de causis, quae tamen in damna nostra mirabili consensu coniurant. Prima quidem habetur in morbis, quos novos omne aevum tulit, debilitantes, et labefactantes humanum genus. Rem indico medicis patentem satis et gravem.

Altera vero causa statuitur in vitiis, quae in ipso adolescentiae limine corpora frangunt, detrahuntque vigorem et vim sanguini, nervis robur atque virtutem; propterea quod in ipsa iuventute senescunt.

Ecce qua de causa aetas parentum, peior avita, hodiernas gentes dederit, mox progeniem debiliorem datura.

Tertia vero causa in defectu cibi est. Neque mihi succendatis. Non enim is sum qui adstruam his temporibus, quae nunc sunt, ieunios ire pueros, languentes fame iuvenes, confectos macie viros; at hoc unum dico, esse hos cibi utique vinique plenos, sed noster panis caret adipe, sed vinum nostrum plerumque est omne quodlibet praeter uvae filius; quinimo materie interdum pestifera et virulenta panis vinumque constant, viscera farciunt, at san-

guinem minime nutrunt, et, si nutriant, ingerunt in venas quod extenuat, quod exanimat, non quod reficit, recreat et excitat. Ipse haud negabo Suevos statura proceros iisdem vesci, quibus Lapones breves vescuntur; at nemo inficias ibit, civitatibus plerumque, arte fieri ut filii exiguo corpore sint, quos aut choreis theatricalibus, aut equestribus ludis patres destinant, itemque puellae; contra vero metellos et baiulos, qui pro lubito ad satietatem edunt, qui exercitio membra firmant quotidiano ab unguiculis, et statura crescere, et viribus vigere solidissimis.

Hinc illud esse debet (medicus doctor Springer ait) apud eos, qui civitatibus praesunt, ut maxima cura habeatur ne quid, quod a cerealibus non sit, in panem inducatur; ne quid, quod ex Baccho non sit, misceatur cum vino, aut pro vino vendatur; apud parentes autem illud etiam ne filiis ova, lac, iuscula, carnes tantummodo edenda praebantur; immo haec fere arceantur omnia, et cerealia tantummodo ac vina tradantur. Proculdubio restaurabitur statura degentium in oppidis, quibus interdum non modo panis, qui panis vere sit, deest, et vinum quod ex uva sit; sed saepissime et aer, qui totius vitae nocturnum et diurnum alimentum, et continens est. Haec in primis; reliqua vero, quae innuimus, nec lex, nec suasio civilis, sed una potest Religio cohibere, ut finis teterrimi morbi, turpissimis nati vitiis, bacchentur.

H. P.

ANNALES

Europaeum discrimen

Indutiis initis inter Galliam atque Germaniam Italianaque controversiae ab Anglia motae sunt de Gallica classi. Anglia enim per speciem indutiarum pactiones haud satis praestare, ne classis ipsa contra Angliam

adhiberi a Germanis posset, appetebat ut naves Gallorum omnes, quae forte in Anglicis portibus essent, in Angliae tutela manerent; quum autem earum quae in Aurani (*Orano*) Algeriae portu constitutae erant navarcha digne huiusmodi arrogantiae obstisisset, Angli eas, armamentis iam prius iuxta conventa spoliatas, tormentis verberarunt, atque cum nautis pluribus demiserunt. Hinc civiles rationes inter Angliam et Galliam ruptae sunt, legati duarum nationum utrinque revocati, Gallique vicissim fretum Gaditanum, Anglorum usque nunc praesidium, incendiariis ballistis torserunt.

Fretum vero Gaditanum ignivomis globis etiam ab aeronavibus Italis petitum est; pariterque ab iisdem iterum iterumque Alexandriae et Adeni portuum ostium, et Hafae Anglicum oleoductum in Palaestina. Pugnae etiam navales inter Anglos Italosque pugnatae sunt et mare Ionum versus cum mutuis damnis, Anglorum maxime, qui recedere coacti sunt, et ad Ophiusae minoris (*Formentera*) insulam, ubi Itali superiores profecto evaserunt. In terris autem Itali, postquam in Africa orientali plures hostium impetus sustinuere, ultro copias suas in Sudan et Anglicam Somaliam contulerunt, Cassalam, Debel occuparunt, ac deinde Avalitis (*Zeilah*) portum: his diebus ad Berberam urbem caput intendunt. Faustis his auspiciis quadragesimum regni annum a rege suo Victorio Emmanuele III expletum Itali concelebrarunt.

In Gallia interim nova populi constitutio conflata est: Pétain « mareschallo » suprema civilium militarumque rerum moderatore cum omni potestate electo, Lebrun, reipublicae usque nunc praeses, a suo munere libenter recessit. Lithuania denique, Estonia atque Livonia praeter communem opinionem statutis suis abrogatis, a Russia petierunt ut sua territoria « Rerumpublicarum Socialistarum Sovieticarum Unioni » adiungerentur; Finnia autem cum Russis convenit de armis ab

Alandiae (*Aaland*) insulis adimendis, deque transitu per Finniae territoria bellicarum Russicarum rerum, quae ad navale Hangoudi (*Hangoe*) munimen contendant.

Et quid de Germania? Apud civilium legatorum coetum Hitlerus magni quidem momenti orationem habuit. Revocatis enim « nationalis socialismi » principiis ac finibus, resumptisque tum civilibus tum militaris rebus hucusque gestis, de belli perpetuate rursus Anglicum supremum administrum incusavit; quin etiam quod per aëreas machinas is damna perduceret in insontes cives, sub specie munita loca, quae re non sunt, expugnandi; se ait usque nunc vix huiusmodi aggressionibus respondisse; non vero credendum hoc esse aut futurum unicum responsum; non quidem se ignorare hinc dolores gravissimasque omnisque generis aerumnas eventura, quibus magnum quod hucusque fuit evertatur imperium.

« In hac hora — addidit — tuta conscientia officium meum sentio iterum iterumque ad meliora et saniora consilia Angliam provocandi: idque credo me facere posse, quia non victus imploro, sed vitor pro recta ratione loquor. Nullam invenio causam qua ad bellum persequendum cogamur: sacrificia, quae ipsum impositurum erit deploro: iis parcere velim... Quidquid futurum erit, animum meum tanto pondere exoneravi ».

Hanc vero pacis propositionem per radiophonicam exterorum negotiorum administris orationem detrectarunt Angli, quod nihil ab Hitlero dictum esset tum de fundamentis quibus inniti rogata pax deberet, tum de rationibus quibus Europa nova esset constituenda: id unum despici licet, — inquit — eas ad principatum adducturas illius, qui pacem proponit non victus, sed vitor; non quidem ad pacem in iustitia unice firmandam: Angliae ex adverso Victoria pro Europa sonat liberarum suique iuris nationum consociationem in mutuo vin-

ctarum labore: Angliae itaque a luctatione minime decadendum est.

Alea ergo denuo iacta est: Germani in lusionem, heu! quam acerbam, pristino viore assuetaque vi iam descenderunt, caelo marique Angliam oppugnantes, ruinasque excidiumque in eam apportantes.

Ex Iaponia

Iaponica agmina ut proposita sua in Sinis consequantur perseverant; recens Shanghai in urbe occidentale territorium praeter fines regionis exteris gentibus concessae invaserunt, atque etiam Sinarum partem in meridiem spectantem, copiis expositis Swahue et Makung in portibus. Classem vero coegerunt ad Hainan insulam atque Tonchini sinum. Nomine autem secretarum delationum in Shang-kai-seh favorem peractarum, Anglorum manum in vincula coniecerunt; de quo Angli Iaponicum gubernium vehementer interpellarunt.

Numne et cum Iaponis Anglicum discrimen oriturum erit?

Idibus Augustis MCMXXX.

POPLICOLA.

LIBRORUM RECENSIO

QUIRINUS FICARI, *De Romanae Ecclesiae historia epistula ad filiam*, p. 13; ASTERIA FICARI, *De praesenti litterarum statu ad patrem epistula*, p. 12. (Pisauri, 1938, 1939).

Perpolitam opellam hic habes, lector, illius Ficari, qui non semel aut iterum e publicis solitae orationis certaminibus vitor discessit, qui que uno et digno et eleganti volumine omnia sua carmina nuper collegit. De carminibus, alias fortasse; nunc de propositis epistulis pauca dicam. Quarum priore cl. auctor filiam ad romanae ecclesiae historiam legendam atque excolendam hortatur, quippe quae et magni momenti ipsa sit et mirifica virtutis exempla praebeat et christiana sapientiae monumenta ostendat. Nihil est enim, quod quidem Europae gentes gesserint, quod cum religione aliquam partem non coniungatur. Ea autem est, quae haud parum